

Κάθε πρωί, όταν ανοίγουμε τα μάτια, περνάμε αυτό το κατώφλι που μας ξαναφέρνει στον κόσμο της καθημερινής μας ζωής. Επιστρέφουμε από το μαγικό σύμπαν (το ακατανόητο πολλές φορές) των ονείρων, στον όχι λιγότερο μαγικό (συχνά δε, παραπάνω κι από ακατανόητο) κόσμο της απτής πραγματικότητας. Είμαι βέβαιος ότι όλοι συμφωνούμε πως αυτή η εμπειρία —αν τη δούμε έτσι— είναι εκπληκτική, και το καθημερινό μας πηγαιν’-έλα απολύτως φανταστικό! Οι περισσότεροι, όμως, δεν εκτιμούμε δεόντως αυτό το «θαύμα» που αποτελεί κάθε μας ξύπνημα. Η εμπειρία αυτή είναι τόσο σημαντική, ώστε οι πιο αξιόλογες σχολές φιλοσοφίας —και κάθε άνθρωπος που επηρέασε με τα λόγια του την εποχή του—, δημιούργησαν και κληροδότησαν σε όλους μας μια έννοια ευρύτερη, μεταφορική, της λέξης ξύπνημα: μια σημασία που δεν έχει τόσο να κάνει με το πέρασμα από τον ύπνο στον ξύπνιο, όσο με τη συγκλονιστική εμπειρία της φώτισης και την απλή είσοδο στον πνευματικό δρόμο.

Ένας από τους πιο μαχητικούς πνευματικούς ταγούς, ο Γκουρτζιφ, δίδασκε ότι ο άνθρωπος, μηχανοποιημένος από τη ρουτίνα του καθημερινού του αγώνα για επιβίωση, δεν κάνει τίποτ’ άλλο απ’ το να ζει σαν υπνοβάτης, αργά ή γρήγορα, όμως, θα βρεθεί αντιμέτωπος με την ίδια του την αφύπνιση. Ο ελληνοαρμένιος Γεώργιος Ιβάνοβιτς Γεωργιάδης, —όπως ήταν το όνομα του Γκουρτζιφ—, γεννήθηκε στο τότε ρωσικό έδαφος, στα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα, και ταξίδεψε όλη του τη ζωή στην Ινδία, την Κίνα, την Ιαπωνία και τη Μέση Ανατολή, αναζητώντας συγκεκριμένες απαντήσεις στα αιώνια ερωτήματα. Η βιογραφία του, αρκετά ασυνήθιστη, μοιάζει με απαρίθμηση εμπειριών και άθλων, που περιγράφουν και επιβεβαιώνουν την τόλμη και το προκλητικό του πνεύμα (γι’ άλλους μοναδικό και γι’ άλλους τρελό). Προς το τέλος της θυελλώδους ύπαρξής του, εγκατεστημένος στη Γαλλία —όπου πέθανε το 1949, συμπτωματικά, μία μέρα πριν γεννηθώ— έγραψε κάποιες από τις πιο βαρυσήμαντες ιδέες του. Η πιο προκλητική ιδέα του, κατά τη γνώμη μου, βρίσκεται σ’ ένα κείμενο που λέει ότι για να ζήσεις στ’ αλήθεια θα πρέπει πρώτα να αφυπνιστείς, αλλά δεν θα αφυπνιστείς αν δεν περάσεις πρώτα μέσα από μερικούς θανάτους κι άλλες τόσες «αναγεννήσεις».

Με βάση αυτήν την ιδέα, πιστεύω ότι οι «αφυπνίσεις» αυτές δεν αποτελούν αποκλειστική κληρονομιά κάποιων επίλεκτων, προικισμένων ή εκλεκτών ανθρώπων. Μικρές ή μεγάλες, οι αφυπνίσεις αποτελούν μέρος της ζωής όλων μας. Άλλοτε είναι εκπληκτικές και μας μεταμορφώνουν, ενώ άλλοτε μοιάζουν με μικροσυμβάντα χωρίς ιδιαίτερη σημασία, εντούτοις, το άθροισμά τους συνθέτει τον δικό μας δρόμο ανάπτυξης και την ουσιαστική βάση της εξέλιξής μας.

Επιτρέψτε μου να θυμίσω εδώ τον μύθο της φώτισης του Βούδα, που σίγουρα κάπου θα τον έχετε ξανακούσει:

Ο μύθος λέει ότι ο Σιντάρτα Γκαουτάμα μεταμορφώθηκε σε Βούδα αφού διαλογίστηκε μια ολόκληρη νύχτα κάτω από μια συκιά, τον Μάιο του 542 π.Χ. Λέγεται πως εκείνη την ημέρα, αφού παραιτήθηκε από τις ανέσεις και την εξουσία που είχε κληρονομήσει ως πρίγκιπας, αφού αναζήτησε ως ζητιάνος τη λύση για τη δυστυχία του λαού του, αφού βασάνισε το κορμί του με χίλιους τρόπους και νήστεψε επί σαράντα μέρες, είδε ένα τεράστιο, πανέμορφο δέντρο, που το περιέβαλλε πηχτή σκιά και απόλυτη ησυχία. Για κάποιο λόγο αισθάνθηκε ότι αυτό ήταν «το μέρος» και, πιστός στη διαίσθησή του, κάθισε κάτω από το δέντρο κι ετοιμάστηκε να διαλογιστεί υπό το φως του ολόγιου φεγγαριού. Το ξημέρωμα, εκείνο το μαγιάτικο πρωινό, ο Σιντάρτα ξύπνησε αλλαγμένος σε Βούδα. Σύμφωνα με την παράδοση, με τη φώτισή του ξεπέρασε όλους τους ανθρώπινους περιορισμούς και πέρασε απ’ όλους τους δυϊσμούς: τη ζωή και τον θάνατο, τον χώρο και τον χρόνο, το εγώ και το εσύ. Το δέντρο της φώτισης, το Μάα Μπόντι (ή ίσως ένας «απόγονός» του), υπάρχει ακόμη και είναι το γηραιότερο δέντρο της καταγεγραμμένης ιστορίας, αφού από τότε που το φύτεψαν, το φυλάνε πάντα και το προσέχουν. Στις μέρες μας, το δέντρο αυτό είναι περιφραγμένο και περιβάλλεται από ναούς όπου έρχονται οι προσκυνητές για να προσευχηθούν και να διαλογιστούν. Στολισμένο με γιρλάντες λουλουδιών, το Μπόντι λατρεύεται και γιορτάζεται από τους επισκέπτες γι’ αυτό που είναι: ένα ζωντανό μνημείο της ικανότητας των ανθρώπων ν’ αφυπνίζονται.

Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι δεν είναι όλες οι αφυπνίσεις τόσο υπερβατικές όσο εκείνη του Βούδα, ωστόσο, επιμένω: καθένας από εμάς έχει ζήσει τις δικές του αφυπνίσεις, κι όσο ζει θα γνωρίζει κι άλλες. Για να πάρουμε ό,τι έχουν να μας προσφέρουν, θα πρέπει να μάθουμε να τις αναγνωρίζουμε και να επωφελούμαστε απ’ αυτές.

Η πρώτη συμβουλή που δίνουν όλοι σχεδόν οι δάσκαλοι, είναι να βρισκόμαστε πάντα σε εγρήγορση για να μη μας διαφύγει η στιγμή κατά την οποία συντελείται μια νέα αφύπνιση — χωρίς αυτό να αποτελεί και αναγκαία προϋπόθεση. Γεγονός είναι ότι το ερέθισμα, όταν μας χτυπήσει την πόρτα, μπορεί να μας αφυπνίσει και να μας συγκλονίσει ακόμη κι αν είμαστε εντελώς απροετοίμαστοι.

Η πρώτη μου συνάντηση μ’ έναν σοφό άνθρωπο:

Απέχοντας παρασάγγας από τους μεγάλους δασκάλους, επιτρέψτε μου να μοιραστώ μαζί σας μία από τις πιο βαθιές και σημαίνουσες αναμνήσεις μου.

Θα ήμουν δέκα ή έντεκα χρόνων, κι εκείνη την εποχή δεν υπήρχε για μένα τίποτα πιο ευχάριστο από μια βόλτα με τη θεία Τζούλι, που ήταν η αγαπημένη μου θεία κι ας μην ανήκε πραγματικά στην οικογένειά. Η θεία Τζούλι και η μητέρα μου ήταν πολύ στενές φίλες από την εποχή του σχολείου και, όπως αργότερα κατάλαβα, ο αδελφός μου κι εγώ κατείχαμε στην καρδιά της τη θέση των παιδιών που δεν μπόρεσε ποτέ της ν' αποκτήσει.

Μοιραζόταν μαζί μας εκείνα τα πράγματα που της φαινόταν για τον καθένα πιο κατάλληλα. Δικαίως ή αδικώς, με τον Φέλιξ πήγαινε στο γήπεδο, στο σινεμά και να πετάξουν χαρταετό. Μ' εμένα πήγαινε στο θέατρο, ν' ακούσουμε μουσική και να πάρουμε το τσάι μας στο Ρίτςμοντ (ένα από τα καλύτερα ζαχαροπλαστεία, βρετανικού στιλ, ακριβώς στο κέντρο της πόλης).

«Θ' αφήσεις τον Χόρχε να με συνοδεύσει σε μια διάλεξη την Παρασκευή;» ρωτάει η θεία Τζούλι μια Κυριακή μεσημέρι, την ώρα του φαγητού.

«Διάλεξη;» ρωτάει η μαμά μου. «Τίνος;»

«Έρχεται ο Κρισναμούρτι στο Μπουένος Άιρες» λέει η θεία συγκινημένη.

«Και ποιος είναι αυτός;» ρωτάω εγώ.

«Είναι ένας δάσκαλος της ψυχής», λέει η Τζούλι, «ένας σοφός που γεννήθηκε στην Ινδία και γυρίζει τον κόσμο διδάσκοντας καταπληκτικά πράγματα.»

«Δε βρίσκεις ότι ο Χόρχε είναι λίγο μικρός για να πάει σ' αυτή τη διάλεξη;» παρατηρεί η μητέρα μου.

«Μπορεί, αλλά δε νομίζω ότι ο Κρισναμούρτι θα ξανάρθει ποτέ στο Μπουένος Άιρες» απαντά η θεία, προφητικά. «Ίσως να είναι η μοναδική ευκαιρία που θα έχει στη ζωή του για να τον δει.»

«Εντάξει» λέει η μαμά μου, «αν θέλει, ας έρθει.»

Εγώ, δεν υπήρχε καμία περίπτωση ν' αρνηθώ μια έξοδο με τη θεία Τζούλι, οπότε την αμέσως επόμενη Παρασκευή κατευθυνόμαστε οι δυο μας προς την αίθουσα εκδηλώσεων μιας μεγάλης ασφαλιστικής εταιρείας, στην πλατεία Μάγιο, για ν' ακούσουμε τον παράξενο επισκέπτη.

Η περίπτωση θα ήταν συνταρακτική για τον οποιονδήποτε, πόσο μάλλον για μένα.

Αυτή θα ήταν η τρίτη και τελευταία του διάλεξη, κι ο κοντούλης ανθρωπάκος με τη γλυκιά φωνή, την εύθραυστη εμφάνιση και το αγγελικό πρόσωπο, είχε καταφέρει να συγκεντρώσει πάνω από τριακόσια άτομα για να τον ακούσουν να μιλάει για την Ινδία, τον δυτικό κόσμο και την πνευματικότητα.

Αν και μου διέφευγαν πολλά απ' όσα έλεγε, δεν ανησυχούσα γιατί ήξερα ότι θα τα συζητούσα μετά με τη θεία κι εκείνη θα μου έλυνε όλες μου τις απορίες.

Αφού μίλησε σχεδόν μία ώρα, ο Κρισναμούρτι είπε ότι είχε φτάσει η στιγμή των ερωτήσεων.

«Χθες» λέει αμέσως, «με ρώτησε κάποιος μετά τη συζήτησή μας πώς θα όριζα τη ζωή. Είναι εδώ αυτός ο κύριος;»

«Ναι, δάσκαλε» ακούγεται κάποιος από το βάθος της αίθουσας.

«Δεν είμαι εγώ ο δάσκαλός σου» απαντάει ο Κρισναμούρτι. «Ο δάσκαλός σου είναι μέσα σου... Χθες, σου ζήτησα να μου φέρεις δύο ρεβίθια, δύο φακές ή δύο φασόλια, για να μπορέσω ν' απαντήσω σήμερα στην ερώτησή σου. Τα έφερες;»

«Βέβαια, εδώ τα έχω» λέει ο άνδρας.

Ένας κύριος γύρω στα σαράντα προχωράει μέσα απ' το πλήθος και δίνει στον Κρισναμούρτι δύο άσπρα φασόλια, τα οποία ο ομιλητής παίρνει και κλείνει σφιχτά από ένα σε κάθε γροθιά.

«Την απάντηση θα την αφήσω για το τέλος» προσθέτει.

Την επόμενη μισή ώρα, ο Τζίντου Κρισναμούρτι απαντάει σε ερωτήσεις κάθε είδους για όλα τα θέματα. Θυμάμαι ότι το παιχνίδι του —αν επρόκειτο για παιχνίδι— σχετικά με την απάντηση που καθυστερούσε να δώσει, είχε καταφέρει να με κρατήσει σε εγρήγορση.

Έρχεται η ώρα του αποχαιρετισμού, και ο Κρισναμούρτι κατεβάζει το κεφάλι και μιλώντας πολύ αργά, λέει:

«Με ρωτάνε τι είναι για μένα η ζωή... Νομίζω ότι αυτό δεν μπορώ να το εξηγήσω μόνο με λόγια, γιατί τη ζωή την αισθάνεσαι, τη βλέπεις, τη ζεις... Δεν μπορώ να δώσω έναν ορισμό, μπορώ όμως, ίσως, να δώσω ένα παράδειγμα.»

Μετά από μικρή παύση, ο Κρισναμούρτι συνεχίζει:

«Η ζωή είναι η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σ' αυτό...» λέει και δείχνει το φασόλι που κλείνει στο αριστερό του χέρι, «κι αυτό» καταλήγει, δείχνοντας το άλλο φασόλι, που ακόμα κρατάει στη δεξιά του γροθιά.

Ένα επιφώνημα έκπληξης πλημμυρίζει, χωρίς υπερβολή, την αίθουσα.

Ένα πράσινο βλασταράκι φαίνεται να ξεπροβάλει από το φασόλι που βρίσκεται μέσα στην παλάμη του δεξιού του χεριού, εκτεθειμένο σε κοινή θέα.
Σε λιγότερο από μία ώρα, με την υγρασία και τη ζεστασιά του χεριού του, το ένα από τα δύο φασόλια — και μόνο το ένα! — είχε βλαστήσει.

Μετά, πολύ μετά, θα άρχιζαν για μένα οι ερωτήσεις.
Τι ήταν αυτό που είχε γίνει;
Πώς το είχε κάνει;
Κι ακόμη αργότερα, οι προσπάθειές μου να εξηγήσω το συμβάν, αναπόφευκτα θα δημιουργούσαν περισσότερες ερωτήσεις: πώς είχε καταφέρει ένας άνθρωπος να χρησιμοποιήσει την υγρασία, τη θερμότητα και την ενέργεια της κλειστής του παλάμης για να κάνει να βλαστήσει ένα φασόλι σε τόσο λίγη ώρα;
Και πώς το είχε κάνει μόνο στο ένα χέρι;
Όλα αυτά θα γίνονταν μετά... γιατί εκείνη τη στιγμή, το μόνο που είχε σημασία για το μικρό παιδί που ήμουν τότε, ήταν η έκπληξη και η ανακάλυψη ενός μηνύματος που δεν θα ξεχνούσα ποτέ:

Η ζωή είναι επέκταση, είναι ανάπτυξη, είναι άνοιγμα...

Η ζωή είναι χαρά, είναι ένα ξύπνημα, και είναι ακόμη —γιατί όχι;— κάτι μυστήριο.

Υπερκείμενα επίπεδα

Στο τέλος του βιβλίου μου: Ο δρόμος της Ευτυχίας, εξέθεσα τη θεωρία μου για τα υπερκείμενα επίπεδα. Έλεγα σ' εκείνο το σύντομο κείμενο ότι η ανάπτυξη των ανθρώπων είναι αναπόφευκτη, ότι ζούμε μαθαίνοντας, ότι αυτό είναι κάτι που μας αρέσει, μας χρησιμεύει και μας ευχαριστεί. Πρότεινα, τότε, αυτό που σήμερα διατυπώνω κάπως διαφορετικά:

Άλλο πράγμα είναι «μαθαίνω», κι άλλο «αναπτύσσομαι».

Είναι δύο έννοιες σχετικές και άσχετες μεταξύ τους, όπως οι:
«Μεγαλώνω» και «ωριμάζω».
«Έχω διαβάσει πολύ» και «ξέρω».
«Καταλαβαίνω» και «ζω».
Γιατί «αναπτύσσομαι» —επιμένω ακόμα να λέω— σημαίνει: «αλλάζω επίπεδο».

Εξακολουθώ να πιστεύω, όπως και τότε, ότι αν ονομάσουμε «επίπεδο» το σημείο στο οποίο βρίσκεται η ζωή μας, όλοι μας αρχίσαμε να αναζητούμε το δρόμο μας γνωρίζοντας πως —είτε έτσι είτε αλλιώς, είτε σε σύγκριση με τους άλλους είτε όχι—, στην αρχή δεν ήμαστε παρά ένα μικροσκοπικό σημάδι εκεί κάτω αριστερά, στην άκρη του παρόντος μας. Ένα σχεδόν «τίποτα» μέσα στην πραγματικότητα που συνέθεταν οι άλλοι και το περιβάλλον μας.

Αντιμέτωποι με αυτήν την προοπτική, οι πιο ανήσυχoi πρώτα και μετά όλοι οι άλλοι, αντιληφθήκαμε ότι είχαμε πολλά να μάθουμε αν θέλαμε σ' αλήθεια να βαδίσουμε στο δρόμο της ανάπτυξης. Αφότου πήραμε την απόφαση —με ή χωρίς φανατισμό, επιτυχώς ή μη—, αρχίσαμε να βαδίζουμε ανοδικά διατρέχοντας το επίπεδο, εξερευνώντας το και μαθαίνοντας να διαχειριζόμαστε κάθε ενδεχόμενο.

Στην αρχή μονομιάς και αδιάκοπα, τουλάχιστον ως την πρώτη πτώση (εκείνη που μας ξαναγύρισε στην αφετηρία). Ήταν σκληρό χτύπημα για τον εγωισμό μας όταν καταλάβαμε ότι, για να συνεχίσουμε, έπρεπε να ξαναρχίσουμε πάλι από την αρχή... Εντούτοις, το κάναμε.

Και μάθαμε στην πορεία ότι τον δρόμο προς τα πάνω πρέπει να τον ανέβουμε σκαλι-σκαλί, δυο βήματα μπρος κι ένα πίσω, τρία βήματα μπρος κι ένα ή δύο πίσω.

Όλοι από κει ξεκινήσαμε, νιώθοντας συχνά ένας ασήμαντος κόκκος άμμου σ' έναν άπιαστο κόσμο... Και μετά, με υπομονή, προσπάθεια, προσοχή και απορρίψεις, βαδίσουμε, βαδίζουμε και θα βαδίζουμε σε μια πορεία ανοδική, μια πορεία ανάπτυξης, ο καθένας στο δικό του επίπεδο.

Κάποια μέρα, αργά ή γρήγορα, συμβαίνει.

Κάποια μέρα φτάνουμε επάνω, στο ψηλότερο σημείο, και τότε ξέρουμε ότι έχουμε πετύχει κάτι σπουδαίο και καταλαβαίνουμε ότι είναι ωραίο, πολύ ωραίο να βρίσκεσαι εκεί.

Οι άλλοι, που ακολουθούν τη δική τους πορεία στο ίδιο επίπεδο —ίσως λίγο πιο κάτω—, μας κοιτάνε. Καταγράφουν κι εκείνοι την επιτυχία μας, κάποιοι χαμογελούν, άλλοι χειροκροτούν. Μας ξανακοιτάνε.

Ψάχνουν να μας δουν, μας κολακεύουν, μας θαυμάζουν. Πολλοί, χωρίς κακία, ρωτούν: Πώς έφτασες εκεί; Τι ωραία! Πώς τα κατάφερες;

Θα θέλαμε ν' απαντήσουμε, αλλά καταλαβαίνουμε πως η ερώτηση είναι ρητορική και η απάντηση, στην πραγματικότητα, άχρηστη — τουλάχιστον για κείνους... Βέβαια, η συμπεριφορά όλων αυτών μας

αναγκάζει να κοιτάξουμε πίσω και μας ωθεί να επανεξετάσουμε όσα περάσαμε, υποφέραμε και χάσαμε στη διαδρομή. Συνειδητοποιούμε ότι όλα αυτά άξιζαν τον κόπο, αφού ήταν το τίμημα για να βρεθούμε εδώ. Όχι τόσο για τις κολακείες των άλλων, όσο γιατί ξέρουμε πού φτάσαμε και πόσο καλύτερα είμαστε τώρα, συγκριτικά με το τίποτα του παρελθόντος.

Κι ο καιρός κυλάει...

Κι αφού κάποιος περάσει και ξαναπεράσει απ' το ίδιο σημείο του επιπέδου, αντιλαμβάνεται ότι δεν μπορεί να μείνει εκεί, ακίνητος εσεί. Πάει κι έρχεται, κάθε φορά και με μεγαλύτερη ευκολία. Ελέγχει και διαχειρίζεται όλο το επίπεδο, κυριαρχεί και λύνει κάθε δυσκολία, κάθε φορά με περισσότερη τέχνη, κάθε φορά και με μεγαλύτερη ταχύτητα...

Οι άλλοι πανηγυρίζουν σχεδόν ενθουσιασμένοι, όταν ξαφνικά —θέλοντας και μη— το κεφάλι μας ακουμπά στο ψηλότερο σημείο.

Και τότε έρχεται η μεγάλη στιγμή, μαζί μ' έναν πόνο στον αυχένα που όλο και δυναμώνει απ' τον πολύ καιρό που έχουμε περάσει σκυφτοί με το κεφάλι να βρίσκεται στο ταβάνι: ο άθλος και τα χειροκροτήματα αρχίζουν να μας κουράζουν, κι αρχίζουμε να χάνουμε το ενδιαφέρον μας γι' αυτό το αξιοζήλευτο μέρος. Έχει έρθει η στιγμή της μεγάλης ανακάλυψης:

Στο ταβάνι υπάρχει μια κρυφή δίοδος, μια καταπακτή που ανοίγει προς τα πάνω και βγαίνει έξω. Ένα άνοιγμα που δεν φαινόταν από κάτω, και το βλέπει κανείς μόνο όταν βρίσκεται εκεί ψηλά στην κορυφή με το κεφάλι πατικωμένο.

Τότε ανοίγει την πόρτα... λιγάκι... και κοιτάζει...

Η πόρτα βγάζει σ' ένα άλλο επίπεδο, για το οποίο δεν είχαμε ακούσει ποτέ.

Δεν μας είχε περάσει ποτέ από το μυαλό ότι το επίπεδο στο οποίο κινούμασταν δεν ήταν το μοναδικό που υπήρχε.

Βγάζουμε λοιπόν το κεφάλι και αντιλαμβανόμαστε ότι το επίπεδο στο οποίο μόλις φτάσαμε είναι το ίδιο μεγάλο μ' εκείνο στο οποίο βρισκόμασταν — ή ίσως και μεγαλύτερο. Ξέρουμε, από την πείρα που έχουμε αποκτήσει, ότι θα μπορούσαμε να περάσουμε σ' αυτό το νέο επίπεδο και να συνεχίσουμε ν' ανεβαίνουμε συνεχίζοντας την εξερεύνηση και την ανάπτυξη του εαυτού μας. Διαισθανόμαστε όμως, και πολύ σωστά, ότι αν το κάνουμε αυτό δεν θα υπάρχει γυρισμός και —το χειρότερο— γνωρίζουμε καλά χωρίς να ξέρουμε πώς το μάθαμε, ότι δεν μπορούμε να πάρουμε κανέναν μαζί μας. Είναι σαφές: ο καθένας θα μπορέσει να περάσει σε άλλο επίπεδο μόνο όταν έρθει η ώρα του, που δεν είναι τώρα, γιατί τώρα είναι η δική μας ώρα. Μόνο η δική μας.

Πονάμε στη σκέψη ότι θα τους αφήσουμε όλους και θα συνεχίσουμε μόνοι.

«Θα σας περιμένω για να συνεχίσουμε μαζί...» λέμε, αλλά οι άλλοι δεν καταλαβαίνουν τι εννοούμε.

Ο καιρός όμως περνάει, ο αυχένας πονάει, η ανία γίνεται αφόρητη κι όλα χάνουν το νόημα και τη σημασία τους.

Όσπου μια μέρα, απρόοπτα και σχεδόν αυθόρμητα, περνάμε την πόρτα, και όπως το είχαμε υποθέσει αυτή κλείνει και μας αφήνει στη μοναξιά του νέου επιπέδου.

Μόλις βρεθούμε απ' την άλλη μεριά, όπως μας έχει ήδη συμβεί κι άλλες φορές σε παρόμοιες καταστάσεις, καταλαβαίνουμε ότι μπορούμε ν' αποφασίσουμε να μείνουμε εδώ που είμαστε, στην αρχή, ή να συνεχίσουμε να προχωρούμε. Αυτό πάντως που σίγουρα δεν μπορούμε να κάνουμε, είναι να γυρίσουμε πίσω.

Πολλοί απ' αυτούς που έμειναν στο προηγούμενο επίπεδο μας θεωρούν πρότυπο προς μίμηση, μας λένε τα προβλήματά τους κι ακούνε ευλαβικά τις απαντήσεις μας. Εμείς, δεν κάνουμε καμία προσπάθεια για να δείξουμε την αξία μας. Αυτό απλώς συμβαίνει.

Κάποιοι θυμώνουν και μας κατακρίνουν χωρίς ιδιαίτερο λόγο, αλλά δεν είναι αυτό το πιο οδυνηρό: αυτό που πονάει περισσότερο είναι ότι κανένας από τους μέχρι χθες φίλους και συνταξιδιώτες στο ταξίδι της ζωής δεν μπορεί να καταλάβει σε βάθος πώς νιώθουμε...

Μόλις φτάσει κανείς στο νέο επίπεδο, βιώνει ένα περίεργο déjà vu.

Βρίσκεται πάλι εκεί, κάτω, στη γωνία...

Πάλι μόνος...

Πάλι φοβισμένος και πότε πότε απελπισμένος...

Ένα ασήμαντο σκουπιδάκι, αν και τώρα είναι «ένα σκουπιδάκι πολύ πιο συνειδητοποιημένο» με την ανάμνηση ότι κάποτε υπήρξε για τους άλλους οδηγός, δάσκαλος, είδωλο.

Αυτοί χειροκροτούν πιο δυνατά, αλλά από το νέο επίπεδο, σχεδόν δεν ακούγονται. Ίσως τώρα πια δεν τη χρειάζεται κανείς τόση αναγνώριση ούτε τόση εκτίμηση.

Οι άλλοι δεν το ξέρουν, αλλά το μόνο σίγουρο είναι ότι εμείς δεν είμαστε πια ίδιοι.